

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΝΕΜΕΝΟΣ

Φίλε μου κύριε Σκότσε,

[Μεγάλη καλοσύνη σας νὰ μοῦ ζητήσετε νὰ βιογραφήσω τὸν Κονεμένον. Δυστυχῶς οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ὁ χῶρος ποῦ μοῦ παραχωρήσετε μοῦ ἀρκοῦσαν νὰ γίνῃ κάτι ἀντάξιο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου νεκροῦ, ποῦ μ' ὅσα καὶ ἂν ἐγράφηκαν καὶ πρὶν καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατό του, μπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς μὲ θετικότητα, δὲν ἐμελετήθηκε ἀκόμη ὅσο τοῦ ἀξίζει.]

Τώρα ἂν θελήσετε νὰ προσθέσετε στὴ βιαστικὴ μου αὐτὴ προσπάθεια τὴν ἀκαρπὴ μου ἀδυναμία, θὰ δεχθῆτε εὐνοϊκὰ τὸ σύντομο βιογραφικὸ σημεῖωμά μου, μὲ τὴν εὐχὴ καὶ τὴν ἐλπίδα ὅτι τοῦτο θέλει γίνεαι ἀφορμὴ νὰ μελετηθῇ βαθύτερα ὁ σχεδὸν ἄγνωστος, ἂν ὄχι καὶ παραγνωρισμένος, βαθυστόχαστος φιλόσοφος.]

Κέρκυρα 25 Ἰουνίου 1907

Πρόθυμος
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ

ΣΤΑ 1727, ὅπως δείχνουν ἀνέκδοτα Βιενέτικα ἐγγράφα ποῦ κατέχει ἡ οἰκογένεια, ἀπὸ τὰ χωριά τῆς Λάκκας (Τσαμουριά) τῆς Ἀρβανιτιᾶς κατέβηκαν οἱ Κονεμένοι καὶ ἐγκαταστάθηκαν ὀριστικὰ

στήν Πρέβεζα. Ὁ καπετάν Γιώργος ὁ Κονεμένος εἶχε λάβει τότε ἀπὸ τὸν Βενετὸν πρίγκηπα «τὸ σκαφιδάκι», ἓνα μεγάλο ὑποστατικό στήν Πρέβεζα, γιὰ τίς σημαντικὰς ὑπηρεσίας ποῦχε κάμει στή Βενετική Κυδέρνηση, καὶ τὸ κατέχουν ὡς τὰ σήμερα οἱ ἀπόγονοί του.

Ὁ Νικόλαος Κονεμένος ἐγεννήθηκε στήν Πρέβεζα στίς 15/27 Δεκέμβρη μῆνα, ἡμέρα Σάββατο, στὰ 1832. Πατέρας του ὁ Σπύρος Γ. Κονεμένος ποῦ ἐστάθηκε γενικός Πρόξενος τῆς Τουρκίας στήν Κέρκυρα, γιὰ ὅλα τὰ Ἐφτάνησα, ἀπὸ 1829-1864. Μητέρα του ἡ Κιάρρα Ν. Σικελιανοῦ ἀπὸ τὴν Ἁγία Μαύρα, ὅπου κοντὰ στήν οἰκογένεια τῆς μητέρας του ἐπέρασε τὰ πρῶτα παιδικὰ του χρόνια. Ὅταν ἔφτασε ἐννιά χρονῶν, τὸν ἐπῆρε ὁ πατέρας του μαζί με τὴ μητέρα του ἀπὸ τὴν Ἁγία Μαύρα στήν Κέρκυρα, γιὰ νὰ ἐπιμεληθῇ τὴν ἀνατροφή του. Ἐκεῖ στήν ἀρχὴ με τὰ κατώτερα σχολεῖα, ὕστερα μεῖς ἰδιαιτέρους δασκάλους στὸ σπίτι καὶ τέλος στήν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν ἐπάσχιζε ὁ φιλόσοργος πατέρας του νὰ τοῦ δόσῃ τὴν πιὸ διαλεχτὴ μόρφωση ποῦ ταίριαζε στὸ δυνατὸ πνεῦμα του. Ἀλλ' ἄπλερο ἀκόμη τὸ πνεῦμα τοῦ φιλόσοφου, ὀρμητικὸ καὶ ἀδέσμευτο ἀπὸ τὴν πρῶτὴ τοῦ ἡλικία, ἐφανέρωσε πρῶϊμα ὅλη του τὴν ἀνταρτικὴν ἀνυποταξία στήν πνιγερὴ τοῦ σχολείου σκλαδιά. Καὶ μ' ὅλην τὴν ἐπιμονὴ τοῦ ἀγαθοῦ πατέρα του δὲν ἔδειξε ὡς τὸ ὕστερο κανένα ἐνδιαφέρον στὰ σχολικὰ γράμματα. Ἀντιπαθοῦσε κάθε περιορισμὸν ἀπὸ τότε, πιὸ πολὺ μάλιστα τὸν δασκαλισμὸ, καὶ ἀκολούθησε τὰ ἀναγκαστικὰ μαθήματά του πολὺ ἄταχτα καὶ ἀδιαφόρητα.

Ὅταν ὅμως ἔφθασε σὲ κάποιαν ἡλικία, ἐδόθηκε μεῖς ξεχωριστὴν ἀγάπην καὶ ἐπιμέλειαν στίς πολυμέριμες ἰδιαιτέρες μελέτες του. Μετὸν καιρὸ καὶ ὅσο αὐτὲς ἐπρόβαιναν, ἐπλάταιναν κ' οἱ ὀρίζοντες τῆς σκέψεώς του ὀλοένα σ' ἀνώτερους κύκλους, ὅπου ὁ ἐρευνητικὸς νοῦς ἀγωνίζεται νὰ ἐμβαθύνῃ πάντοτε στίς πηγὰς καὶ στὰ αἷτια. Ὅσο ποῦ οἱ συστηματικώτερες σπουδὲς τοῦ ὠρίμασαν σὲ μιὰ μεστήν ἀτομικότητα, ποῦ τέλος ἐπρόοικε τὸ ὀλοῦθε ξανοιγμένο στήν προσπάθεια τῆς φιλοσοφικῆς ἐρευνας πνεῦμα του μεῖς ἓναν ἀρνητικὸ σκεπτικισμὸ.

Ἀπὸ τὰ 1858 ὡς τὰ 1869 ζῇ στήν Κέρκυρα. Βγάνει τὸν σατυρικό του «Ἐωσφόρο», τυπώνει ἓνα σύντομο φυλλάδιον μεῖς στίχους, μιὰ κοινωνικὴ του σάτυρα «Ἡ φαντασία μου» (1867) καὶ γράφει τὸν ἴδιον καιρὸ τότε τὴν «Γυναῖκα», μελέτη γιὰ τὰ ἀμελημένα δικαιώματα τῆς γυναικός, ὅπου προαισθάνεται κανεῖς τὸν τολμηρὸν συγγραφέα τῆς ἀναλυτικώτερης «Οἰκογένειας», ποῦ αὐτὴ εἶδε τὸ φῶς ὕστερα ἀπὸ δέκα χρόνια (1876).

Στὰ 1869 διωρίστηκε πρόξενος τῆς Τουρκίας στήν Πάτρα, ὅπου ὑπηρετήσε ὡς τὰ 1885. Ἐκεῖ ἔγραψε καὶ ἐτύπωσε «Τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης» (1878) «Καὶ πάλι περὶ γλώσσης» (1875), τίς δύο σύντομες, ἀλλὰ σοφές, περιλάλητες μελέτες του γιὰ τὸ μεγάλο μας ζήτημα, καὶ τόσο τολμηρές, ὅσο πιὸ σχολαστικὸς, ἀσφυκτικὸς καὶ νεκρόχαρος ἦτον ὁ ἄερας τῆς ἐποχῆς ποῦ τίς ἔγραψε καὶ τίς ἐσφεν-τόνισε ἀνάμεσα στίς λεγεῶνες τῶν ἀκαμπτῶν τότε σχολαστικῶν,

πού οὔτε νάκούσουν ἤθελαν ὅτι ὑπάρχει τέτοιο ζήτημα. Νά, πῶς μιλεῖ γιὰ τὴν πρώτη ἀπὸ τὶς δυό του αὐτὲς μελέτες, — τῇ δεύτερῃ δὲν τὴν εἶχε μελετήσῃ, — στὴν ἐπιστημονικώτατῃ διδασχῇ του, πού ἔκαμε στὴν Ἀκαδημία τῇ Βαυαρικῇ ὁ σοφὸς Γερμανὸς καθηγητὴς κύριος Κρουμπάχερ. «Στὸν Ἴόνιον κύκλο μαζί μὲ τὸν Σοφριανό, μὲ τὸν Βηλαρά καὶ μὲ τὸν Σολομό, τέταρτος σύντροφος θεωρητικὸς ἐνώνεται ὁ Ν. Κονεμένος. Ἡπειρώτης καὶ αὐτὸς ὅπως ὁ Βηλαράς, ἀλλὰ ἐγκαταστημένος ἀπὸ καιρὸ στὴν Κέρκυρα. Στὰ 1873 ἐδημοσίευσε μίαν ἐξαιρετὴν πραγματεία γιὰ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης. Εἶναι νὰ θαυμάζῃ κανεῖς πόσο βαθειὰ μπῆκε στὴν οὐσία τοῦ ζητήματος καὶ πόσον ἀρμόδια προπορεύθηκε στὴν πραχτικὴ του λύση, μὲ μόνῃ τῇ γερῇ του ἀνθρώπινῃ νόησιν, χωρὶς καμμιὰ γλωσσολογικὴ μόρφωση. Ἀλλὰ πόσο οἱ ὁρμητικὲς διδασχές του ἐπίασαν δὲν ἡμπορῶ βέβαια νὰ κρίνω. . . . Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ ὅμως, τὸ ξεφανέρωμα τοῦ Κονεμένου τότε, δείχνει ὅτι ἡ λιγὰριθμῇ στὴν ἀρχὴ προοδευτικὴ μερίδα γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, λίγο λίγο ἐδυνάμωνε σημαντικά. Γιατί ὅ,τι ὁ Κονεμένος σάλπισε, ἀντιλαλεῖ σὰν κήρυγμα πολέμου κατὰ τοῦ ἀρχαϊσμοῦ».*

Ἀλλὰ μ' ὅλην τὴν ὁρμὴ ποῦ κατέδθηκε στὴ συζήτηση γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα καὶ μολονότι ἀναδείχθηκε ἀπὸ τοὺς πιὸ δυνατοὺς καὶ τοὺς πιὸ γενναίους ὑπέρμαχους τῆς γλωσσικῆς ὀρθοφροσύνης μέσα στὸ ξανέντροπο ἀνακάτωμα τῶν κάθε λογῆς ἀμελέτητων συζητητῶν τῆς στιγμῆς· μία συντηρητικὴ ἀξιοσέβαστη χαρακτηρίζει πάντοτε τὶς γλωσσικὲς του ἀρχές ὅταν συζητῇ καὶ τὸ ὕφος του ὅταν τὶς ἐφαρμόζῃ. Μὲ αὐτὴ τὴ συστηματικὴ του συντηρητικὴ ποῦ τὴν ἐκράτησε ὡς τὸ τέλος, ἔκαμε νὰ παρεξηγηθῇ ἀπὸ κάποιους ἀνίδεους, ἐπιπόλαιους ἢ κακόπιστους ἢ γλωσσικὴ του θεωρία. Ὅτι τάχα στέκει μακριὰ ἀπὸ τὶς νέες ἐπαναστατικὲς ἀρχές καὶ τῇ σύγχρονῃ γλωσσικῇ ἀναμορφωτικῇ ἐργασίᾳ. Αὐτὸς, πού ἀπὸ τοὺς πρώτους καὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ τρανοὺς ἀποφασιστικὰ καὶ ἀπόκοτα ἐτίναξε καταμεσίς στὸν κύκλο τῶν σχολαστικῶν τὸν δυναμίτη!

Ὑποστήριξε δηλαδὴ καὶ ἐπροσπάθησε γράφοντας νὰ ἐφαρμόσῃ

* Ὁ Κονεμένος ἐγραψε καὶ ἐτύπωσε τὶς γλωσσικὲς του μελέτες ἀπὸ τὰ 1873 κ' ὕστερα. Δηλαδή 15 ὁλόκληρα χρόνια πρὶν βγῇ τὸ «Ταξίδι» τοῦ κ. Ψυχάρη. Καὶ ἂν δὲν ἔτυχε ἀπ' ἄλλου νὰ ἀκούσῃ ἢ νὰ μάθῃ ὅπωςδὴποτε γιὰ αὐτὸν καὶ τὸ σημαντικὸ τοῦ ἔργου ὁ κ. Ψυχάρης, θὰ τοῦ ἔτυχε βέβαια νὰ διαβάσῃ τὴν κριτικὴν τοῦ Ροῦδῃ στὴν «Ἑστία» (1888) «Τὸ ταξίδι τοῦ Ψυχάρη», τὰ περίφημα «Εἰδῶλα» τοῦ ἴδιου (1893) καὶ τὸ ἀρθρο τοῦ ἀλησμόνητου Καμπύση στὸ «Περιοδικό μας» «ὁ ψυχαρισμὸς κ' ἡ ζωὴ» (1900), ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Κονεμένου πολλὰ χρόνια πρὶν τῆς πολέμοις πραγματείας τοῦ Κρουμπάχερ (1902). Καὶ ὅμως ὁ κ. Ψυχάρης σὲ ἕναν πρόλογό του («Ρόδα καὶ Μῆλα» τόμ. Β', σελ. 37 ὑποσημείωσις) ὁμολογεῖ, — χωρὶς νὰ προκληθῇ μάλιστα, — ὅτι δὲν τοῦ δόθηκε ἀφορμὴ νὰ μελετήσῃ τὸ τόσο πολυσήμαντο ἔργο τοῦ Κονεμένου προτῆτερα καὶ μάλιστα τότε ὕστερα, ἀφοῦ εἶδε νὰ μιλήσῃ γιὰ αὐτὸ μὲ θανμασμὸν ἀνεπιφύλαχτο στὴν πραγματεία του ὁ Κρουμπάχερ, τοῦ ἐκεντήθη ἡ περιέργεια καὶ ἀποφάσισε νὰ τὸ διαβάσῃ. Τάχα νάλάφρωσε ὁ κ. Ψυχάρης τὴ συνείδησίν του μὲ τὴν ὁμολογία αὕτῃ;

στό σύστημά του μιὰ γλωσσική ἀρχή, ποῦ μπορεῖ καὶ νὰ μὴν εἶναι στερημένη λογικῆς καὶ ἀλήθειας. Ὅτι τάχα μπορούμε νὰ γράφουμε τοὺς μεταχειρισμένους καὶ πολυδουλεμένους στό στόμα καὶ στήν ψυχὴ τοῦ λαοῦ τύπους, ὅσους μακρόχρονο μεταχειρίσμα καθιέρωσε ὀριστικά· ἀλλὰ νὰ μὴ θέλουμε καὶ νὰ μὴν προσπαθοῦμε νάφομοιώ- νουμε βιασμένα ἀπάνω στοὺς πολυδουλεμένους καὶ εὐχρηστους τύπους αὐτοὺς, φθόγγους καὶ λέξεις ποῦ ὁ λαὸς δὲν τὶς ἔμαθε καὶ δὲν τὶς μεταχειρίστηκε ἀκόμη, ὥστε νὰ τὶς ἀλλάξῃ καὶ τὶς ἀφο- μοιώσῃ σύμφωνα μὲ τὶς φθογγολογικὲς του συνήθειες καὶ τοὺς γλωσσοπλαστικούς κανόνες του. Σὲ ἓνα γράμμα του ἀπὸ τὴν Πάτρα (καὶ πάλι περὶ γλώσσας. σελ. 48) γράφει: «Ἡ ἀρχὴ ἡ ἰδική μου εἶναι ὅτι δὲν πρέπει μῆτε νὰ διορθώσωμεν μῆτε νὰ διαφθερίσωμεν τίποτε, ἀλλὰ θεωροῦντες τὴν γλῶσσαν (τὴν δημοτικὴν βέβαια), ὡς εἶπαμεν, ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν νὰ τὴν σεβασθῶμεν καθὼς εὐρίσκεται καὶ τὴν υποβάλωμεν εἰς σύστημα. Ἡ ἐντελής ἀφομοίωσις δὲν εἶναι ἰδικόν μας ἔργον, ἀλλὰ ἔργον τοῦ καιροῦ». Καὶ σ' ἓνα ἀρθρο του «Λίγα καὶ περὶ γλώσσας» (Διαθήκη σελ. 94) ποῦ τὼγραψε ὅπως λέει «γιά νὰ δικαιολογήσῃ τὸ σύστημά του ὅπου εἶναι διαφο- ρετικὸ ἀπὸ ἄλλων ὅλων σχεδὸν τῶν ἄλλων ὅπου γράφουν σήμερα στὴν κοινὴ ἢ δημοτικὴ γλῶσσα», ξαναδιατυπώνει τὴ θεωρίαν του, «Τὸ τί θὰ γένει μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ τοὺς αἰῶνας, τοῦτο δὲν τὸ ξέρει καὶ μῆτε εἶναι δυνατόν νὰ τὸ προμαντέψῃ κανένας. Ἀλλὰ ἔμεῖς σήμερα πρέπει νὰ γράφωμε γιὰ τοὺς συγχρόνους, νὰ γράφωμε τὴ γλῶσσα τοῦ καιροῦ μας, τὴ γλῶσσα τῆς κοινῆς συνήθειας μὲ ὅσα ἐλαττώματα καὶ ἀτέλειαις κι' ἂν ᾔθελ' ἔχῃ».

Στὴν «Οἰκογένεια» ποῦ ἐτυπώθηκε στὰ 1876 στὴν Κέρκυρα, μὲ ἐπιχειρήματα ἀμάχητα καὶ ἀπὸ τὴ ζωὴ βγαλμένες παρατηρήσεις, μὲ ὕφος ἡρεμὸ καὶ γαληνὸ πολεμάει τὸ σύστημα τοῦ σημερινοῦ γάμου· καὶ ἀφοῦ καταλήγει· στό συμπέρασμα ὅτι τοῦτο ὅπως εἶναι σήμερα ἐναντιώνεται στὴν ὄνειρευτὴν ἢ καὶ στὴ σχετικὴν εὐτυχίαν τῶν ἀτόμων, προσπαθεῖ ν' ἀναζητήσῃ ὅξω ἀπὸ τὴν καθιερωμένη συν- θήκην νέου συστήματος, πὺ σύμφωνα μὲ τὸ ἀνθρώπινο φυσικόν, μὲ τὴ ζωὴ καὶ μὲ τὴν ἀλήθειαν, λιγώτερο περιορισμένο καὶ περισσότερο ἐλεύθερο, τόσο γιὰ τὸν ἄντρα καὶ γιὰ τὴ γυναῖκα, ὅσο γιὰ τὴν οἰκο- γένειαν καὶ τὴν κοινωνίαν· ὅπου ἡ γαμικὴ ἔνωση νὰ θεμελιώνεται πὺ στέρεα στὴν ἀγάπην τὴν ὁρμέμφυτη καὶ στὴν ἀληθινὴν ἁρμονίαν, παρὰ στὴν ἀγάπην τῆς συνήθειας τὴν ἀναγκαστικὴ καὶ βιασμένη, ποῦ πηγῇ καὶ ἀρχὴ τῆς ἔχει πάντα μιὰ πεζὴ συμφεροντολογικὴ ἀμοιβαίότητα.

Στὰ 1889 στὴν Κέρκυρα πάλι, ἐτύπωσε μιὰ μελέτην του μὲ τὸν τίτλον «ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀδελφῶν Μπονάτη», ὅπου σὲ 80 μεγάλες πυκνοτυπωμένες σελίδες, χωρὶς καμμιάν ἄλλην προπαρασκευὴν καὶ ἐφόδιο, χωρὶς καμμιά δικανικὴν εἰδικότητα, μὲ μόνην τὴ φυσικὴν του διαίσθησιν καὶ τὴ γερὴν του νοημοσύνην, ποῦ δίκαια θαυμάζει ὁ Κρουμ- πάχερ καὶ στίς γλωσσικὰς μελέτας του, ἀνατέμνει καὶ ἐξετάζει τὴν καταδίκην δυὸ ἀδελφῶν γιὰ μιάν ἄγρια δολοφονίαν ποῦ ἐτάραξε τότε τὴν Κέρκυραν, τόσο βαθειὰ καὶ τόσο πλατειά, μὲ τόσο πειστικὴν διο-

ρατικότητα, ὥστε σὲ κάθε του ἀνασκευαστικὸ ἐπιχειρήμα, σὲ κάθε λογικότητα στηριγμένη παρατήρησή του, ἀρμόδια καὶ μεθοδικὰ τὸ καθετί στὴ θέσιν του βαλμένο, δύσκολα θὰ πίστευε ὁ καθένας ὅτι ὁ Κονεμένος δὲν εἶχε οὔτε μακρυνὴ γνωριμιὰ μὲ τὴν ἐπιστήμην τῶν νόμων καὶ τῶν δικαίων.

Ὁλη τὴ σατυρική του σπιρτάδα τὴν ἔχυσε στὴν ἀμίμητη « Διαθήκη » του, τυπωμένη καὶ αὐτὴ στὴν Κέρκυρα στὰ 1901. Ἀφορμὴ τοῦ ἔδωσε ἡ πραγματική, ἀλλὰ μπόσικη καὶ ἐλάχιστα σοβαρὴ, ὡς φαίνεται, διαθήκη τοῦ γνωστοῦ πλούσιου συγγενῆ του Ζαμπέλη, ποῦ κάτω ἀπὸ τὴν πικρόχολη καὶ ἀναγελάστρα παρωδία τοῦ Κονεμένου τραβάει τῶν παθῶν του τὸν τάραχο. Μὰ γιὰ νὰ ἐννοήσῃ καθένας καὶ νὰ αἰσθανθῇ τὸ σατυρικὸ του κεντρί, γιὰ νὰπολάψῃ γενικώτερα σὺν τῇ χάρῃ τῆς τὴν ἀσύγκριτη σάτυρα τοῦ Κονεμένου, θάξιζε νάχε ζήσει καὶ νάχε γνωριστῇ μὲ τὰ πρόσωπα καὶ μὲ τὰ πράγματα, ποῦ ὅλα σχεδὸν ζοῦν καὶ ὑπάρχουν ἀκόμῃ στὴν ὁμορφὴ καὶ φαιδρὴ Κέρκυρα, καὶ ποῦ γύρω σ' αὐτὰ τὸ περισσότερο σφιχτοῦφαίνεται περίτεχνο καὶ μεταξωτὸ τὸ ξεκαρδιστικὸ χασκὸ-γέλο τῆς μιμοπεριπαίχτρας « Διαθήκης » του.

Συχνά, μάλιστα νεώτερος, ἐκαταγινόταν καὶ στὴ στιχουργία. Ἀλλὰ ὄχι μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν καὶ κάπως πάρεργα ὅπως τὸ βεβαιώνει ὁ ἴδιος. Σ' ἓνα γράμμα του στὸν σύγχρονο καὶ ὁμότεχνό του Λασκαράτο, τυπωμένο στὴν « Ἀναγέννησιν » (6 Μάη 1864), ποῦ ἔδγαине τότε στὴν Κέρκυρα, μαζί μὲ ἄλλα γράφει: « Δὲν ἔκαμα ἀκόμῃ τὴν Ποίησιν ἔργο μου, μήτε ὅπου ἔβαλα ποτὲ στὸν νοῦν μου νὰ τὴν ἐκάμω Ἀνάμεσα στ' ἄλλα, ἔχω, βλέπεις καὶ τὸ δυστύχημα νὰ μὴν ἐννοῶ μ' εὐκολία τοὺς ποιητὰς γιὰ τοῦτο πολὺ ὀλίγους ἐδιό-θασα καὶ ποτὲ κἀνέναν δὲν ἐμελέτησα ». Στὰ 1863 στὴν Κέρκυρα ἐτύπωσε τὴ « Συναπάντησιν », ἓνα σύντομο καὶ ὄχι τόσο σημαντικὸ στιχοῦργημά του, ἀφιερωμένο σὲ μιὰ Κυρία. Στὴν ἀφιέρωσιν τῆς γράφει: « Σοῦ τὸ εἶχα εἰπεῖ, ποιητὴς δὲν εἶμαι. Ὁ ποιητὴς εἶναι βουτηγμένος μέσα εἰς τὸ φῶς, ἐνῶ ἐγὼ βρίσκομαι στὸ σκοτάδι καὶ δὲ βλέπω παρὰ σπιθὲς λόγουρά μου ». Καὶ τὰ ἄλλα του, τὰ « Στιχοῦργήματα » (Κέρκυρα 1864), μικροῦτσικο, ἀφιλόκαλο φυλλαδάκι μ' ἓνα ἐλεγεῖο καὶ ἓνα νανάρισμα στὸ τέλος τὰ « Ποιήματα » (Ἀθήνα 1879), ἐλεγεῖο καὶ ἓνα νανάρισμα στὸ τέλος τὰ « Ποιήματα » (Ἀθήνα 1879), καὶ ὅσα ἄλλα σκόρπια ἐδῶ κ' ἐκεῖ σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες ἐτύπωσε, παλιὰ ἢ νεώτερα, δὲν ἔχουνε μεγάλῃν ἀξίαν. Καὶ ὁ ἴδιος του, ὅπως εἶδαμε, οὔτε ἀξίωση μεγάλῃν εἶχε γιὰ αὐτὰ, οὔτε καὶ σημασίαν βέβαια μεγάλῃ τούς ἔδινε.

Ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ἔγραψε καὶ ἐτύπωσε χωριστὰ σὲ βιβλία καὶ φυλλάδια, καὶ εἶναι ὅλα σχεδὸν ὅσα ἀναφέρουμε ἐδῶ, — ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς « Πανδώρας » ἀκόμῃ ὡς τὰ ὕστερα χρόνια του, ἔχει γράψῃ πολλὰ ἄλλα ἄρθρα καὶ μελέτες, κάποιες ἀπ' αὐτὲς πολὺ ἀξιοσπούδαστες, προπάντων στὰ ντόπια Κορφιάτικα φύλλα. Ἀπὸ τὴ χήρα κυρία Κονεμένου ἐμάθαμε ὅτι ὁ γιὸς του ἀπὸ τὴν πρώτην του γυναῖκα, μαζί μὲ τὴν πολύτιμη συλλογὴν του ἀπὸ Κοχύλια ἐπαράλαβε στὴν κατοχὴν του καὶ πολλὰ ἀνέκδοτα χειρόγραφα του, ποῦ μὲ μεγά-

λην ἐπιμέλεια καὶ φροντίδα ἐργαζόταν ὡς τὰ τελευταῖα του. Μαζί μ' αὐτὰ ἀκόμη καὶ μιὰ σημαντικώτατη ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη καὶ τὸν Ἀντρέα Λασκαράτον, ὅπου βέβαια διάφορα αἰσθητικὰ καὶ τεχνοκριτικὰ ζητήματα σχετικὰ μὲ τὴ νέα μας γλῶσσα καὶ ποίηση θὰ ἐξετάζωνται. Καὶ τώρα ὕστερα ἀκούσαμε μὲ χαρὰ μεγάλη καὶ ἀναγράφουμε μὲ ἴση συγκίνηση τὴν πληροφορία, ὅτι ὁ γιὸς του αὐτός, ὁ κ. Καίσαρ Κονεμένος, πρόξενος τῆς Ἀγγλίας στὴν Πρέβεζα, μ' εὐλάβεια καὶ ἀγάπη ἀντάξια τῆς μεγάλης μνήμης τοῦ σοφοῦ πατέρα του, ἀποφάσισε θετικὰ νὰ περιμαζέψῃ μ' ἐπιμέλεια καὶ ἐκδόσῃ σὲ ἓνα τόμο ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Κονεμένου, ποὺ ἀνήκουν στὸ Ἔθνος καὶ εἶναι κρίμα νὰ ἀφεθοῦν σκρόπια καὶ ἀχρησίμευτα.

Ὑστερα ἀπὸ ἓνα ταξίδι του στὸ Τριέστι καὶ στὴ Βενετία τοῦ ἐγεννήθηκε ἡ ἀγάπη καὶ ἡ σπουδὴ τῶν κοχυλίων. Ἐπρωμνηθεύθηκε ἀπὸ κεῖ μερικὰ καὶ ἀπὸ τὰ 1862 στὴν Πάτρα, στὴν Πρέβεζα, στὴν Ἀθήνα, ὅπου καὶ ἂν εὗρισκότουσαν ὡς τὰ τελευταῖα του, ἐπιμελήθηκε μὲ τέτοιο ζῆλο τὴ συλλογὴ του αὐτῇ, ὥστε ἔφτασε νὰ μαζέψῃ κάπου 50 χιλιάδες μόνος του ἢ ἀπὸ ἀνταλλαγὰς ποὺ ἔκαμε μ' ὅλους τοὺς συλλέχτες τοῦ κόσμου. Νέα εἶδη κοχυλίων ἀγνωστων στὴν ἐπιστήμη ἀνακάλυψε καὶ ὠνομάτισε ὁ ἴδιος, σὲ κάποια ἄλλα ἀπ' αὐτὰ ποὺ πρωτοανακάλυψε, εἰδικοὶ ἐπιστήμονες ἔχουν δώσει τὸ ὄνομά του· καὶ τέλος ἄφησε μιὰ πολυτίμη συλλογὴ, μεθοδικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ καταταγμένη καὶ ὀνοματισμένη.

Σκακιστὴς δεινὸς ἔκαμε πάντα νὰ τὸν θαυμάζουν καὶ οἱ πιὸ δυνατοὶ συμπαίχτες του. Ἐσύνθετε προβλήματα διάφορα δικά του πάντα στὸ σκάκι καὶ πάντα του ἔδωαινε νικητῆς.

Ὁ Κονεμένος ἐπαντρεύτηκε στὴ Σμύρνη στὰ 1855 μὲ τὴν Ἐλισάβετ-Σαπφῶ Ἰσιδῶρου Σκυλίτη, Χιώτισσα, ἀδερφή τοῦ φημισμένου στὸν καιρὸ του μεταφραστῆ τῶν «Ἀθλίων», συντάχτη τῆς Τριεστιάνικης «Ἡμέρας» καὶ τῶν «Μυρίων ὧων». Ἀπὸ αὐτὴν ἀποχτήσας δύο παιδιὰ τὸν κ. Κονεμένον ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω καὶ τὴν κ. Βιργινία Blakeney. Ὑστερα ἀπὸ τὸν θάνατο τῆς πρώτης γυναίκας του ξαναπαντρεύτηκε σὲ προχωρημένη ἡλικία μὲ τὴν Κερκυραία κ. Νίκολη Παπαδοπούλου καὶ μ' αὐτὴν ἄφησε ἄλλα δύο παιδιὰ, σερνικὸ καὶ θηλυκὸ.

Ἐπέθανε στὴν Κέρκυρα, ὅπου ἀπὸ χρόνια πολλὰ διαρκῶς ἐζοῦσε, τὴν πρώτη τοῦ Μάρτη στὰ 1907.

* *

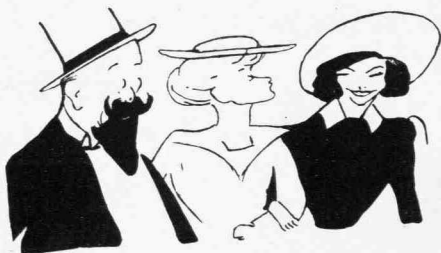
Ὁ κ. Κωστὴς Παλαμᾶς πολὺ σωστὰ εἶδε στὸ πνεῦμα καὶ στὸ σῶμα του Κονεμένου κάποια ἀρχικὴ φλέβα τοῦ Νίτσε καὶ τοῦ Λουδοβίκου Μενάρ. Ὅμως ἐκτὸς ἀπὸ τὴν «Οἰκογένεια», ὅπου ὁ γκρεμιστὴς φιλόσοφος περιορίζεται κάπως ἀποκλειστικὰ σὲ ἓνα θέμα· στὴν παρατήρηση καὶ τὴν ἀναλυτικὴν ἀνατομὴ τοῦ σημερινοῦ γάμου, μὲ ὀριστικὰ καὶ ἀλύγιστα ἀρνητικὰ συμπεράσματα ἀνατρέποντας τὸν σύγχρονο θεσμό· ἢ προσεχτικῇ μελέτῃ τοῦ «Ladri ed

omicidi» (Corfu 1893) μιᾶς σοφῆς καὶ γενναίας πραγματείας τοῦ Κονεμένου Ἰταλικά γραμμένης, ὅπου, — ἂν καὶ μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν πάντα τοῦ ὕφους του συμπίκνωση, ξεσπάει κάποτε σὲ περιττολογίαις, — πλατύτερα καὶ γενικώτερα ξετυλίγει τὶς φιλοσοφικὰς ἀρχάς του, μὲ κάποια ἀπόκοτα ξαφνίσματα γιὰ τὴν κοινὴν παραδεγμένη συνήθεια καὶ τὴν παράδοση, — μᾶς δείχνει πιὸ πολὺ τὴν ἀλήθεια αὐτή, ποῦ ὁ κ. Παλαμᾶς πρωτόειδε.

Τέλος ὁ κάθε παρατηρητὴς τῆς ἀράδας, στρατοκόπος τῶν πατημένων διάπλατων δρόμων τῆς γέρικης συνήθειας καὶ τῆς σκουριασμένης συνθήκης, ποῦ ἤθελε παρακολουθήσει ἀφιλοσόφητα στὲς λεπτομέρειαις ὅχι μόνο τὸ ἔργο του, μὰ ἀκόμη καὶ τὴν ἰδιαίτερη ζωὴ τοῦ Κονεμένου, δὲν θάπορῳσε μόνο μὲ τὶς ἀσυνήθιστες καὶ παράξενες του περιπέτειαι, ποῦ σὰν ἐπίτηδες, θᾶλεγες, τὶς προετοίμαζε ὁ ἴδιος· ἀλλὰ καὶ θάγαναχτοῦσε μὲ ἱερὴν ἀγανάκτηση κατὰ τοῦ ἀσύστολου καταφρονητῆ, τοῦ πικρόχολου σατυριστῆ, τοῦ καταλυτῆ τοῦ παράτολμου τῶν ἐρειπωμένων εἰδῶλων τοῦ πλήθους. Γιατί ὁ σκοπὸς καὶ ἡ σκέψη του καὶ ὅλη ἡ ζωὴ του ἐστάθηκε πάντα ἔξω ἀπὸ τὴν καθιερωμένη ἠθικὴ. Ἀδιάφορος στὸ ξίπασμα τοῦ κόσμου καὶ τὴν κατακραυγὴν, ἀσυγκίνητος στὰ ὄνειδιστικὰ περιγελάσματα τοῦ ὄχλου καὶ τὶς καταλαλιὰς τῆς σύγχρονός του, — ποῦ οὔτε τὸν ἐνοιωσε, οὔτε φυσικὰ δυνατό τῆς ἦταν νὰ τὸν νοιώσῃ, — κοινωνίας, ἄλλοτε μὲ τὸ σφυρὶ καὶ ἄλλοτε μὲ τὸ λοστὰρι, πάντοτε μὲ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν γενναϊότητα τῶν μεγάλων οἰκοδόμων, σφυροκοποῦσε καὶ ἐγκρέμιζε τὰ σάπια καὶ τὰ ἐτοιμόρροπα, ποῦ στὸν ἥσκιό τους πάντα τὸν βαρὺ κοπαδιαστὰ ἀποσκιάζουνε τὰ πλήθη, ζαλισμένα ἀπὸ τὸν τριπύρινον ἥλιο τῆς ἀλήθειας, ποῦ δὲν ἀντέχουν νὰ τὸν ἀντικρύσουνε κατὰματα.

Κέρκυρα Ἰούνιος 1907

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ

Καλλιτεχνικὲς φάτσες διαβατικῶν ἐν Ἀθήναις θιάσων